

Wies van Leeuwen

Vijf herinneringen

's-Hertogenbosch 2000

Opgedragen aan Miriam, Daniël en Maris

Colofon
Productie en lay-out Wies van Leeuwen, augustus 2000

Voorwoord

Onder het motto 'Beeld van de Kempen' schreef ik sinds 1982 ruim 130 bijdragen voor een krantenpagina die wekelijks verscheen in de dorpen van de Kempen, mijn geboortestreek ten zuidoosten van Eindhoven.

Die pagina's zijn het werk van een groep bevlogen liefhebbers van de cultuurgeschiedenis van dat gebied en worden jaarlijks gebundeld in 20 kroniekboeken. Van nuchtere beschrijvingen veranderden mijn bijdragen in getuigenissen van een persoonlijke omgang met het verleden.

Nu ik op 16 juli 2000 een halve eeuw oud ben geworden bied ik mijn vrienden en familie de laatste vijf bijdragen aan: voor elk decennium een. Zij behandelen de vijf zintuigen en zullen in 2001 deel uitmaken van het laatste deel van de 'Kroniek van de Kempen'.

1 Zien

Iets van vroeger is altijd mooier. Of verbeeld ik me dat maar? Zijn oude verweerde bakstenen mooier dan glad gepolijst beton, was een zandweg van 1955 harmonischer dan een asfaltbaan van 2000, zongen de vogels mooier toen ik nog een in mezelf gekeerd jongetje was?

Alles wat ik weet komt binnen via de zintuigen, wordt gefilterd en bewerkt. Maak ik het mooier, haal ik wat laagbijdgronds was weg? Vergeet ik lelijke dingen, vieze geuren, schrille geluiden, snijdende winden en de smaak van wat ik niet lekker vond?

Ik leefde door te zien. Open landschappen, een toren in de verte boven de lichte vlakken van de korenvelden. Af en toe verdween hij achter de bomen, om dichterbij opnieuw te verschijnen. Een bemost boerderijdak als de veilige afsluiting van een achtererf, kringelende scherpe rook uit de schoorsteen.

Grootmoeder in de bonte scholk, een tomaat in de uitgestoken hand, een rimpelende glimlach in het ronde gezicht. Opa met scherpere trekken. De donkere koele woonkamer van de boerderij met koperen en porseleinen borden, het Japanse theeserviesje met de gouden kopjes waarvan ik er nog een heb op een rekje. Achter de boerderij het huisje, op de hoek boven de sloot, geheimzinnige zuur stinkende duisternis in het ronde houten gat.

Bloeiende fruitbomen binnen de veilige beschutting van een hoge haag. Hoge mastebomen aan een rul zandpad, warmte uitstralend. De blauwe en rode engel in het gebogen gewelf van de dorpskerk achter de oude toren met zijn somberzwarte bakstenen huid. De simpele boerderijgevel met ramen en deuren, alles precies op de juiste plaats, niets dat de schoonheid verstoort. De brede etalageruit van de plaatselijke winkel:

'Galanterien', ja het stond er echt. Verderop de winkel van Groenen, met de talloze kleine laatjes onder de brede etalageramen, vol met geheimzinnige waren, te duur voor een jongen zonder zakgeld.

De wagen van Piet Thijssen, achter het pittige paardje volgeladen met huishoudelijke artikelen, onder het rijden rammelend van schommelende kopjes en andere onbegrijpelijke artikelen. De gemeentelijke schaafmachine die eenmaal per jaar met groot geweld de zandweg langs ons huis glad moest maken, waarna de weg weer wekenlang moeilijk berijdbaar was. De felgele door een tractor met sneldraaiende en schommelende rubberbanden aangedreven dorskas, met de onbegrijpelijke woorden: 'Carl Fricke, Lamspringe'. Onze volkswagen met het kenteken RT-28-13.

Het riviertje in de velden, achter ons huis met het heldere water en de zacht langs je benen strelende grassoorten en waterplanten.

Vanuit het nu lijkt het allemaal harmonie, maar was die er wel?

2 Horen

Toen ik de foto maakte in het begin van de jaren zeventig, kort voor de ruilverkaveling, moet het er stil zijn geweest. Het huis van mijn jeugd aan het Sengelsbroek in Luyksgestel. Het huisdak wat hoger dan de schuur, bekroond door de grote treurwilg van ome Siem. Het waarmerk van het gehucht, geflankeerd door hoge Italiaanse populieren. Aan de horizon onder de geruisloos zeilende wolken de dorpstoren en de molen.

Daarbij hoort het geruis van de wind in het hoge gras, het geritsel van de stugge eikenbladeren, erboven hoog en ver de trillende leeuwerik die ik in de stad niet meer hoor. Om twaalf uur luidde er het angelus, om half een passeerde de Lufthansahelicopter van Eindhoven naar Brussel. Elk uur was er de gele EMA-bus, soms een auto. Veelal een Volkswagen, boven het karakteristieke motorgeluid uit het geluid van de klikkende richtingwijzer.

Veel boerengeluiden. De zeis haast geruisloos snijdend door het vallende gras. Het galmen van het straatje achter de boerderij van oma. De hoeven van het traag lopende paard voor de roomkar, begeleid door de bellen van de paardenhaam. Het gekletter van de melkbussen, door ome Bert met een handig gebaar van sterkte op de platte wagen getild. Het gesnuif van koeien in de warme stal, gillende varkens voor de slacht. Het ritmische geronk van de trekker van ome Siem - Lanz Bulldog. Bij het dorsen na de oogst het ratelende geluid van de stoomlocomobiel van Toontje Dekkers, weerklinkend door het hele dorp. De galmende slagen op het aambeeld van Jan Derijks. De wind in de lakens op maandag wasdag.

In de kerk de overgang van ritmisch en ijl latijn naar de de volkstaal in de beverige stemmen van het dameskoor.

Het grommen van het elektronische orgel, de steeds eendere woorden van de preek, de oneindig lijkende weesgegroeten van de rozenkrans. Eentonig gezang in de klas: 'Kempensland aan de Dietse kroon, wonderschone perel...'. Tafeltjes, teksten, de stem van de meester.

Boerenpraat rond de tafel, stemmen door elkaar in samenklank, tante die al pratend aan de deur vergeefs probeert naar huis te gaan. En dan de gezegden in de familie, die steeds herhaald bijna bezweringen werden. 'Wie hoovaardig is moet pijn lijden zei de meid, en ze spelde haar muts aan haar oren vast'. Het onsterfelijke: 'Rustig maar, hangen heeft geen haast' van tante Drika, toen grutje bij het appels plukken haar evenwicht verloor en om hulp roepend aan een tak bleef hangen.

Die geluiden gaven ruimte en maat, ze vormden het dorpse wereldbeeld, alles kreeg zijn plek, dichtbij en veraf. Ze zijn verstorven, maar stiller is het er niet op geworden.

3 Ruiken

De ruilverkaveling bleek pas achteraf een breuk. Het einde van het landschap van mijn jeugd, waar elke boom bekend was, de bochten aan het pad het juiste perspectief gaven. Daarna was er de rechte lijn, de in de leegte verdwaalde boom. Alles had onherroepelijk zijn plaats verloren.

Hoe stonk de moos, de afvoersloot achter het huis waarin het dampende lauwwarme afwaswater van het moosgat traag wegstroomde? Hoe stonk de fijne slam, de steenkoolsmurrie die we in de kachel stookten? Wat voor geur hing er in de bijkeuken: een mengsel van etenslucht, de zeep van de was en het afvalwater. Een andere geur dan die van de goei kamer: boenwas, zondagse stoelen, de lucht van de stoelbekleding, de zware gordijnen en het tafelkleed. De klok die daar de zondagmiddagen statig wegtikte.

En dan de sfeer van de school: de lucht van stof, natte jassen, de wc's, slecht geluchte gangen en lokalen. De overweldigende atmosfeer van een dampende, warme koeienstal: beesten, mest op de rubberen tegels, veekoeken. De geur van een korenveld, kort voor de oogst: de warmte van de droge halmen, de korenbloemen afstekend tegen de lucht. Het bloeiende gras, gronderig en vochtig. De klamme lucht van een vervallen huis, dakloos, met groen uitgeslagen muren, rottend riet op de gebarsten tegelvloeren. Scherp stof opdwarrelend van vallende muren. De scherpe rook van een brandend boerenhuis maar ook de lucht van verse specie, gemengd met de harsige, soms haast zoetige gewaarwording van vers gezaagd hout.

Het is moeilijk geuren te beschrijven. Het is onmogelijk verdwenen geuren opnieuw op te roepen, want de kamers en boerenerven zijn veranderd. Sommige geuren kennen we nog: wierook, een houtvuurtje,

lindenbloesem. De reuk van vochtige aarde na een regenbui, paardenmest. Soms zijn we dan even terug bij wat was.

4 Proeven

Vroeger smaakt altijd zoet. Het zuur is verdreven door het geheugen. 'We zijn wat we ons herinneren' zegt de schrijver George Steiner. We maken zelf onze geschiedenis en zoeten die met suiker en honing. Die bomen langs het land van mijn vader: zeven in getal, ze waren mooi en bestaan in mijn gedachten en op een foto. Na de landinrichting en het rechte trekken van het kronkelende loopje was de schoonheid verdwenen.

Hoe smaakte het zoete vroeger? Naar stampot met wortel, gegeten in rivaliteit met mijn vader. Hij won en ik lustte in jaren geen stampot meer. De eerste friet, gebakken bij de frituur van Bloks, van eigen aardappelen. Het ijsje dat we op stille zondagmiddagen mochten gaan halen. Pas nadat het bezoek lang aan had gedrongen, dat wel. De prikkelende limonade-gazeuse, felgeel of onnatuurlijk rood van kleur, de zoete ranja op feestjes. Vlaai en taart. Het feest als opa en oma kwamen logeren en we 's-morgens witte boterhammen mochten soppen in het vet van het uitgebakken spek, suiker erover.

Wat niet lekker was: de wrange, wat zure tomaten van oma. Aardappelen die te hard waren gebleven, al het eten met harde stukjes erin, koud geworden soep of vlees. Pudding met een vel. 'Ogen dicht, neus dicht en dooreten' zei opa dan. Bij de boer waar hij als knecht werkte was het niet altijd even lekker. Klagen was niet aan de orde, je mocht blij zijn dat je het goed had.

Bitter: de koekjes in de pudding. Het weten dat het alleen maar mooier kan worden als het voorbij is.

5 Voelen

De wind door de bomen, rukkend aan je kleren, steeds even veranderend in tegenwind. De fietstocht over de Verblekte, het open stuk tussen 't Loo en Luyksgestel, werd erdoor getekend. Die winddruk maakte het landschap, de plaats van de bomen en de open ruimte ertussen, voelbaar op de huid. Zou het meer zijn gaan waaien na de ruilverkaveling?

Fietsbanden op de zandweg, weerspanning, telkens uit het karrenspoor lopend. Achterop de bromfiets van moeder, luid zingend, voelen en horen hoe de toon verandert bij elke hobbel.

De hete zon op mijn huid, liggend in het wuivende gras, een boek boven het hoofd. Scherpe stoppels op een gemaaid korenveld, schrijnend aan de blote voeten. Snijden aan gras, de korte scherpe pijn. Het koude water van de Elzenloop, de bovenbenen warm van de zon.

Het gladde, zachte hout van de banken in de nieuwe kerk, waar generaties van kinderen hun namen in krasten, ondanks vermaningen van de pastoor. Het bijna uitglijden op geboende tegels in lange gangen. Zitten op koude tegels of een ruwe plank als je een enkele keer voor de klas op de knieën moest. De kroontjespen met de hard wordende inkt, hakend in het papier bij de mooiste ophalen. De ruwe ijsbloemen op het raam, wegsmeltend onder adem of een warme vinger. De grove stenen van de muren, de warmte van het kiezelpad, de rondingen van de stenen onder je voet.

Het rafelen van lappen in de kleuterschool, hoge galmende lokalen en angst voor de blikken van de strenge zuster Hildegarda. Ontzag voor meester Van Mierlo, voor pastoor Van Roosmalen, ondanks de milde blik vanachter dikke brillenglazen. Warmte bij de zondagse chocola van vader: bruine wikkel, duivelkopjes, geur van kerk en café. Warmte bij het bekruste brood, gesneden tegen de borst. Hoe deden moeder en oma dat toch?